

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

EDUKACYJNA
WARTOŚĆ
DODANA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Raport techniczny z IV etapu badania podłużnego w szkołach podstawowych

Autor:

Anna Hawrot

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

© Copyright by: *Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, listopad 2014*

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego: *Rozwój metody edukacyjnej wartości dodanej na potrzeby wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych*, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

Spis Treści

Spis Treści	3
1. Wprowadzenie	4
2. Zakres i termin badania.....	4
3. Respondenci.....	4
4. Przebieg IV etapu badania	6
5. Kontrola realizacji badania i przekazanych materiałów badawczych	7
6. Stopy realizacji	8
7. Podsumowanie	10

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport opisuje przebieg IV etapu badania podłużnego w szkołach podstawowych realizowanego w ramach projektu badawczego „Rozwój metody edukacyjnej wartości dodanej na potrzeby wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych”. Badanie rozpoczęło się w 2009 w toku projektu systemowego „Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźników edukacyjnej wartości dodanej (EWD)”. Obejmuje 180 szkół podstawowych z całej Polski¹. Dotychczas uczestniczyli w nim uczniowie, ich rodzice oraz nauczyciele wybranych przedmiotów i dyrektorzy szkół.

Koncepcja badania, wszystkie procedury i narzędzia badawcze zostały przygotowane przez Zespół EWD. Realizację badania w terenie powierzono firmie badawczej ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., wyłonionej w przetargu publicznym zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

2. Zakres i termin badania

Czwarty etap badania rozpoczął się w chwili podpisania umowy z Wykonawcą badania, dnia 11 marca 2014, a zakończył 3 września 2014 z chwilą przekazania przez niego wolnych od wad materiałów badawczych. W jego toku zebrano dane na temat indywidualnych, rodzinnych i szkolnych wyznaczników oraz korelatów osiągnięć szkolnych.

W badaniu wzięli udział uczniowie uczęszczający w chwili badania do klas piątych szkoły podstawowej (drugi semestr, wiosna 2014 roku), ich rodzice oraz nauczyciele wybranych przedmiotów (języka polskiego, matematyki, przyrody, historii i społeczeństwa, języka obcego nowożytnego). W jego toku zebrano dane o integracji uczniów ze szkołą i rówieśnikami, poczuciu samotności, pozycji socjometrycznej w klasie, poczuciu skuteczności w różnych sferach oraz pozaszkolnej pomocy w nauce, z której dzieci korzystają. Rodziców (opiekunów) pytano o sytuację rodzinną dziecka, aspiracje edukacyjne względem niego oraz zaangażowanie w jego naukę. Zabrano także dane na temat wcześniejszej kariery edukacyjnej ucznia oraz kapitału kulturowego i ekonomicznego rodziny. Nauczycieli pytano o wykształcenie i uprawnienia do wykonywania zawodu oraz obciążenie pracą zawodową. Ponadto mierzono poczucie skuteczności w zawodzie nauczyciela.

3. Respondenci

W IV etapie badania, ze względu na reorganizację podziału na klasy w wielu szkołach, zdecydowano o odświeżeniu próby badawczej¹. Przeanalizowano, do których oddziałów klas V uczęszczają dzieci objęte dotychczas badaniem i wyselekcjonowano te, w których stanowili oni większość. W ten sposób do dalszego badania zakwalifikowano 323 z 358 oddziałów. Uczyło się w nich od 5 do 27 uczniów badanych w poprzednich etapach. W Załączniku 1 znajdują się dane o liczbie uczniów wcześniej

¹ Szczegółowe informacje na temat schematu doboru próby oraz przebiegu etapów I-III znajdują się w raportach technicznych dostępnych na stronie <http://ewd.edu.pl/metodologia-i-organizacja-badania/> oraz w książce prezentującej wyniki badania, dostępnej na stronie http://ewd.edu.pl/wp-content/uploads/2014/03/Kontekstowy_model.pdf.

objętych badaniem we wszystkich oddziałach klas V w szkołach z próby wraz z informacją o całkowitej liczbie tych oddziałów.

W wyselekcjonowanych oddziałach objęto badaniem dwie grupy uczniów:

- A. uczniów, którzy uczestniczyli we wcześniejszych etapach badania i uczęszczali do wyselekcjonowanych oddziałów klas V,
- B. uczniów, którzy nie uczestniczyli we wcześniejszych etapach badania, lecz uczęszczali do wyselekcjonowanych oddziałów klas V.

W przypadku grupy A z badania wykluczono: (1) uczniów, których rodzice wycofali zgodę na badanie; (2) uczniów, którzy z powodów obiektywnych trwale nie mogli uczestniczyć w badaniu (ciężka choroba, nabycie niepełnosprawności uniemożliwiającej uczestnictwo w badaniu, długotrwała hospitalizacja, śmierć). Należy zwrócić uwagę, że z badania wykluczono także uczniów uczęszczających do oddziałów nie wskazanych do badania. Ponadto wykluczono uczniów, którzy: nie zostali promowani i w związku z tym uczęszczali do klas niższych; zostali przeniesieni do klasy wyższej; uczniów, którzy zmienili szkołę.

Zgody na uczestnictwo w badaniu pozyskiwano od rodziców uczniów z grupy B. Jeżeli zgoda została pozyskana, ucznia włączano do badania. Jeżeli nie, nie uczestniczył on w badaniu. Należy zwrócić uwagę, że częściowo grupa ta składała się z osób, których rodzice w I etapie badania nie wyrazili takiej zgody.

Ponadto przebadano rodziców (opiekunów) uczniów z grup A i B (w przypadku grupy B, o ile wyrazili oni zgodę na uczestnictwo dziecka w badaniu) oraz nauczycieli języka polskiego, matematyki, przyrody, historii i społeczeństwa oraz języka obcego nowożytnego, nauczających oddziały wskazane do badania. Podkreślić należy, że wśród objętych badaniem nauczycieli znajdowały się zarówno osoby, które uczestniczyły w jego wcześniejszych etapach, jak i osoby, którzy robiły to po raz pierwszy. Ponadto, w stosunku do poprzednich etapów badania, zmianie uległa grupa nauczycieli nim objętych. Wcześniej stanowili ją wszyscy nauczyciele wybranych przedmiotów w szkole. Obecnie byli to tylko nauczyciele wyselekcjonowanych do badania oddziałów. Informacje o liczbie poszczególnych grup respondentów w IV etapie badania znajdują się w Tabeli 1.

Tabela 1. Liczebność próby IV etapu badania

respondenci	liczba
uczniowie - grupa A	4736
uczniowie - grupa B	1563
rodzice uczniów	6299
nauczyciele	1261
Podane liczebności dotyczą respondentów, którzy pozostali w próbie badawczej (nie zostali z niej wykluczeni).	

4. Przebieg IV etapu badania

Czwarty etap badania rozpoczął się 11 marca 2014 roku w chwili podpisania umowy z Wykonawcą badania w terenie. Zakończenie zaplanowano na 16 czerwca 2014, jednak ze względu opóźnienia Wykonawcy w przekazaniu materiałów wolnych od wad, zakończył się on 3 września 2014.

W fazie pierwszej, trwającej do 30 kwietnia 2014, Wykonawca kontaktował się ze szkołami w celu przypomnienia celu badania, wyjaśnienia jego przebiegu oraz ustalenia harmonogramu. Sprawdzał on także, w których oddziałach klas V uczą się obecnie uczniowie dotychczas objęci badaniem. Pozyskiwał informacje, jaka jest ich liczba oraz jaka jest całkowita liczebność tych oddziałów. Na podstawie tych danych Zespół Badawczy wybrał oddziały objęte dalszym badaniem. W kolejnym kroku Wykonawca przygotowywał nowe listy uczniów oraz nauczycieli.

Druga faza polegała na realizacji badania w szkołach. W przypadku uczniów trwała od 5 do 23 maja 2014. W przypadku rodziców i nauczycieli rozpoczęła się już w czasie trwania fazy pierwszej, natomiast zakończyła się 23 maja 2014. Badanie wśród uczniów trwało jeden dzień powszedni i miało charakter audytoryjny. Uczniowie, podczas dwóch czterdziestopięciominutowych sesji przedzielonych przerwą (zgodnie z przerwami w szkole), wypełniali kwestionariusze typu „papier-ołówek”. W czasie badania w klasie przebywały wyłącznie objęte badaniem dzieci, ankieter, nauczyciel i niekiedy przedstawiciel Instytutu Badań Edukacyjnych (Zespołu Badawczego) przeprowadzający kontrolę zgodności przebiegu badania z procedurami. Uczniom z oddziałów wybranych do badania, którzy zostali z niego wykluczeni (z powodu wycofania zgody rodzica, niewyrażenia zgody przez rodzica itp.), zapewniono opiekę na terenie szkoły. Badanie odbywało się po zakończeniu zbierania zgód od rodziców uczniów z grupy B. Wykonawca organizował też sesje uzupełniające dla uczniów, którzy nie zostali przebadani w standardowym terminie.

Papierowy kwestionariusz dla rodziców (opiekunów) uczniów objętych badaniem przekazywany był za pośrednictwem dzieci lub podczas zebrań w szkole. Do kwestionariusza dołączono list zachęcający do uczestnictwa w badaniu oraz informację o możliwości wypełnienia ankiety internetowo (wraz z instrukcją, jak należy to zrobić). Wypełnianą wersję kwestionariusza wybierał respondent. Treść listów do rodziców uczniów z grup A i B zróżnicowano, by dostosować je do ich potrzeb. Wszystkie materiały znajdowały się w niezaklejonej kopercie, by rodzic mógł, po wypełnieniu papierowej ankiety, kopertę zakleić i bez obaw zwrócić ją do szkoły za pośrednictwem dziecka. Dodatkowo, od rodziców uczniów z grupy A zbierano upoważnienia do przekazania przez szkołę Instytutowi Badań Edukacyjnych numeru PESEL dziecka w celu przyłączenia do zebranych w badaniu danych informacji o wynikach sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego. Natomiast od rodziców z grupy B zbierano zgody na uczestnictwo dziecka w badaniu.

Kwestionariusze papierowe nauczycielom przekazywał ankieter. Do kwestionariusza dołączono list zachęcający do uczestnictwa w badaniu oraz informację o możliwości wypełnienia wersji internetowej ankiety (wraz z instrukcją). Treść listu dla nauczycieli, którzy wcześniej uczestniczyli w badaniu, różniła się od treści listu dla nauczycieli objętych nim po raz pierwszy. Podyktowane było to różnymi potrzebami tych respondentów. Materiały przekazywano w niezaklejonej kopercie. Wypełnianą wersję kwestionariusza wybierał respondent. Ankieter mógł udostępnić nauczycielowi komputer z dostępem do Internetu w celu wypełnienia kwestionariusza internetowego oraz mógł pomóc mu w zalogowaniu się. Niedopuszczalne było jednak ingerowanie w proces wypełniania ankiety przez respondenta. W celu zapewnienia poufności danych ankieter odbierał ankiety papierowe od nauczycieli osobiście. Nie

dopuszczono ich odbioru za pośrednictwem osób trzecich (np. dyrektora, sekretariatu szkoły lub innych pracowników placówki).

Wersje internetowe kwestionariuszy przygotowano z myślą o rodzicach, którzy nie chcieli przekazywać ankiet za pośrednictwem dzieci, oraz nauczycielach niechętnych ich przynoszeniu do szkoły.

Kwestionariusze wypełniane przez respondentów zostały oznaczone odpowiednimi numerami identyfikacyjnymi, by umożliwić połączenie danych z zebranych na różnych etapach. Całość badania została zrealizowana przez ankieterów posiadających doświadczenie przeprowadzaniu badań z udziałem dzieci; zostali oni przeszkoleni w zakresie procedur badawczych.

Realizację badania w każdej szkole wspierał szkolny koordynator badania, rekrutowany przez Wykonawcę spośród pracowników placówki. Ponadto realizację całego badania wspierała platforma internetowa służąca śledzeniu jego postępów oraz zapewniająca spójność danych w różnych elementach dokumentacji badawczej.

Przebieg badania w szkołach podlegał kontroli Zamawiającego. Celem kontroli było sprawdzenie, czy realizowane jest ono zgodnie z przekazanymi procedurami. Miała ona miejsce w dniu badania uczniów. Kontroler kontaktował się wcześniej ze szkołą, uprzedzał o swoim przybyciu i prosił, by nie informować o tym ankietera. Podczas wizyty w szkole przeprowadzał rozmowę z (1) dyrekcją placówki na temat przebiegu badania i zachowania ankietera, (2) z ankieterem (na temat przebiegu badania i pojawiających się trudności), (3) obserwował przebieg badania w klasie zwracając szczególną uwagę na kluczowe elementy procedury (np. dystrybucję oznaczonych numerami identyfikacyjnymi kwestionariuszy) oraz (4) kontrolował dokumentację sporządzoną przez ankietera. Po zakończeniu wizyty w szkole wypełniał raport i przekazywał go Zespołowi Badawczemu.

Kontrole nie wykazały znaczących uchybień w realizacji badania. Informacje o pojawiających się drobnych nieprawidłowościach były na bieżąco przekazywane Wykonawcy, by mógł uczulić ankieterów na elementy procedur, których dotyczyły.

W trzeciej fazie badania wprowadzano odpowiedzi udzielone przez respondentów do elektronicznej bazy danych. Część ta rozpoczęła się podczas trwania okienka badawczego, a zakończyła 16 czerwca 2014 przekazaniem przez Wykonawcę dokumentacji badania, wszelkich materiałów oraz elektronicznej bazy danych. Okazały się one wadliwe, w związku czym podlegały poprawie. Materiały wolne od wad Wykonawca przekazał 3 września 2014.

5. Kontrola realizacji badania i przekazanych materiałów badawczych

Celem zapewnienia jak najwyższej jakości pozyskanych danych, jak również uzyskania informacji o przestrzeganiu przez Wykonawcę procedur badawczych, przeprowadzono szereg kontroli:

- kontrola realizacji badania w terenie,
- kontrola dokumentacji badawczej,
- kontrola zbiorów danych,
- kontrola poprawności kodowania testów i kwestionariuszy.

Informacje na temat kontroli realizacji badania w terenie zostały przedstawione w punkcie 4 niniejszego raportu, wobec czego nie będą powtarzane. Kontrola materiałów badawczych przekazanych przez Wykonawcę, tj. dokumentacji badawczej (w tym zbiorów danych) i poprawności kodowania, stanowiła element procedury odbioru IV etapu badania. Warunkiem przyjęcia badania było przekazanie przez Wykonawcę materiałów wolnych od wad.

Kontrola materiałów badawczych rozpoczęła się niezwłocznie po ich przekazaniu przez Wykonawcę. Podjęła się jej wyłoniona w toku zapytania ofertowego firma EU-Consult Sp. z o.o. Wykonawca kontroli pracował według wytycznych przekazanych przez Zespół Badawczy. Kontrolowano poprawność dokumentacji badawczej, a po jej przyjęciu, poprawność kodowania kwestionariuszy. Część czynności kontrolnych w ramach kontroli dokumentacji wykonano dla wszystkich szkół, część dla 25% placówek (45). Kontrolą kodowania objęto po 10% kwestionariuszy każdego rodzaju. Pełny wykaz czynności kontrolnych znajduje się w treści zapytania ofertowego (Załącznik 2). Dodatkowo Zespół Badawczy przeprowadził weryfikację spójności danych znajdujących się w zbiorach danych i dokumentacji badawczej oraz weryfikację poprawności kodowania SKZ i ISCO-08. Zewnętrzny ekspert przeprowadził kontrolę danych z badania socjometrycznego.

Kontrola dokumentacji badawczej wykazała uchybienia (np. nieprawidłowości w nadaniu identyfikatorów, pozyskanie niewłaściwych zgód, niezgodności danych w różnych elementach dokumentacji badawczej). W związku z tym materiały badawcze zostały zwrócone Wykonawcy badania w terenie do poprawy. Ponowna kontrola nie wykazała znaczących uchybień, w związku z czym przeprowadzono kontrolę poprawności kodowania kwestionariuszy oraz SKZ i ISCO-08. Odsetek błędów kodowania kwestionariuszy nie przekroczył dopuszczalnych progów. Do poprawy zwrócono kodowanie SKZ i ISCO-08. Ponowna kontrola wykazała odpowiednio niskie odsetki błędów kodowania. Ostatecznie, materiały wolne od wad Wykonawca przekazał 3 września 2014.

6. Stopy realizacji

W celu osiągnięcia jak najwyższych stóp realizacji obu części badania określono minimalne odsetki przebadanych szkół i respondentów wymagane od Wykonawcy, by badanie zostało uznane za zrealizowane należycie. Ponadto wysokość wynagrodzenia Wykonawcy uzależniono od osiągniętych stóp realizacji.

Etap IV badania uznawano za zrealizowany należycie, gdy (1) objął nie mniej niż 175 szkół wskazanych do badania oraz (2) osiągnięto minimalne progi realizacji dla grup respondentów w całej próbie. Za objęcie szkoły badaniem (zrealizowanie badania w szkole wyznaczonej do badania) przyjęto osiągnięcie w niej minimalnych stóp realizacji w każdej z grup respondentów:

- wśród uczniów z grupy A: 85% w każdym oddziale,
- wśród uczniów z grupy B, dla których pozyskano zgody na uczestnictwo w badaniu: 80% w każdym oddziale,
- wśród nauczycieli: 75% w szkole.

Za osiągnięcie minimalnych progów realizacji w całej próbie w tych grupach respondentów przyjęto:

- wśród uczniów z grupy A: 90% w całej próbie,
- wśród uczniów z grupy B, dla których pozyskano zgody na uczestnictwo w badaniu: 80% w całej próbie,

- wśród nauczycieli: 80% w całej próbie.

Przyjęto, że podane odsetki dotyczą kompletnych danych. Oznacza to, że w przypadku grupy A ucznia wliczano do stóp realizacji, jeżeli wypełnił dwie części kwestionariusza dla ucznia, jego rodzic wypełnił kwestionariusz dla rodzica oraz wyraził zgodę na udostępnienie numeru PESEL dziecka. W przypadku grupy B, ucznia wliczano do stóp realizacji, jeżeli wypełnił dwie części kwestionariusza, natomiast jego rodzic – kwestionariusz dla rodzica. Nauczyciela uznawano za przebadanego, jeżeli wypełnił kwestionariusz dla nauczyciela.

We wszystkich oddziałach klas V uczyło się 4969 uczniów z grupy A, w tym 4887 z nich uczęszczało do oddziałów wybranych do dalszego badania. Z grupy tej wykluczono dodatkowo 151 osób z powodu trwałej niemożności uczestnictwa w badaniu (np. z powodu ciężkiej choroby, długotrwałej hospitalizacji, wycofania zgody rodzica), pozostawiając w próbie 4736 uczniów.

Do oddziałów wyselekcjonowanych do badania uczęszczało 2090 uczniów z grupy B. Zgodę na uczestnictwo dziecka w badaniu wyraziło blisko 75% ich rodziców, co umożliwiło objęcie badaniem 1563 osób. Łącznie, próba IV etapu badania liczyła 6299 uczniów.

Komplety danych pozyskano dla 93,58% uczniów z grupy A, którzy pozostali w próbie oraz 98,34% uczniów z grupy B. Ponadto przebadano 98,10% nauczycieli. Odsetki te są bardzo wysokie i satysfakcjonujące. Szczegółowe dane znajdują się w Tabeli 2. Na przestrzeni lat pojawiły się jednak znaczne ubytki w próbie. Przypomnijmy, że do szkół i oddziałów wylosowanych do badania przed jego I etapem uczęszczało 6648 uczniów, przy czym rodzice 5760 z nich wyrazili zgodę na uczestnictwo dziecka w badaniu. Obecnie w próbie pozostało 4736 spośród tych uczniów, czyli 71,42% pierwotnej liczebności próby oraz 82,22% uczniów, których rodzice wyrazili zgodę na badanie w jego I etapie. Stopa realizacji wyniosła 66,67%, jeżeli za podstawę procentowania przyjmiemy pierwotną liczebność próby. Przy przyjęciu za podstawę procentowania liczby uczniów, których rodzice wyrazili zgodę na badanie w I etapie, stopa realizacji wynosi 76,94%.

Tabela 2. Stopy realizacji badania w grupach respondentów

respondent	w próbie	przebadanych*	
	liczba	liczba	%
uczeń – grupa A**	4736	4432	93,58%
uczeń – grupa B***	1563	1537	98,34%
nauczyciel	1261	1237	98,10%

* pozyskano komplet danych

** uczniowie w oddziałach wybranych do badania, którzy wcześniej uczestniczyli w badaniu i obecnie nie zostali wykluczeni z próby

*** uczniowie z oddziałów wybranych do badania, którzy po raz pierwszy uczestniczyli w badaniu i pozyskano zgodę ich rodziców

Przeanalizowano również stopy realizacji badania w szkołach i oddziałach. Badanie zostało przeprowadzone we wszystkich 180 placówkach z próby badawczej. W przypadku jednej szkoły nie

osiągnięto minimalnej stopy realizacji badania wśród nauczycieli. W 11 oddziałach nie zebrano minimalnego odsetka kompletów danych uczniów z grupy A (najniższa stopa realizacji: 28,57%), natomiast w 3 oddziałach – wśród uczniów z grupy B (najniższa stopa realizacji: 42,11%). Łącznie wymaganych stóp w co najmniej jednej grupie respondentów nie osiągnięto w 10 szkołach. Pomimo to udało się osiągnąć wysokie stopy realizacji w całej próbie – we wszystkich grupach respondentów wyniosły nie mniej niż 93%.

7. Podsumowanie

Realizacja IV etapu badania podłużnego w szkołach podstawowych, pomimo opóźnienia w odbiorze dzieła, zakończyła się pomyślnie. Zanotowane opóźnienie dotyczyło w głównej mierze przekazania dokumentacji badania wolnej od wad i nie miało też wpływu na jakość zebranych danych. Całość badania została przeprowadzona zgodnie z procedurami oraz osiągnięto wysokie stopy realizacji. Mimo to widoczne są znaczne ubytki w próbie.